

VYSOKOŠKOLSKÉ KURIKULUM Z GENDEROVÉ PERSPEKTIVY

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.

Pedagogická fakulta UK, Katedra psychologie

OBSAH

- **Vymezení základních pojmů**
 - gender, genderové stereotypy
 - pedagogický proces, kurikulum
- **Genderová rovnost ve vzdělávání**
- **Kurikulum**
 - formální a neformální
 - fáze vyučovacího procesu
- **Genderová dimenze různých oblastí pedagogického procesu**
 - učivo a studijní materiály
 - pedagogická komunikace
 - hodnocení
- **Závěrečná diskuse**

Co je gender...

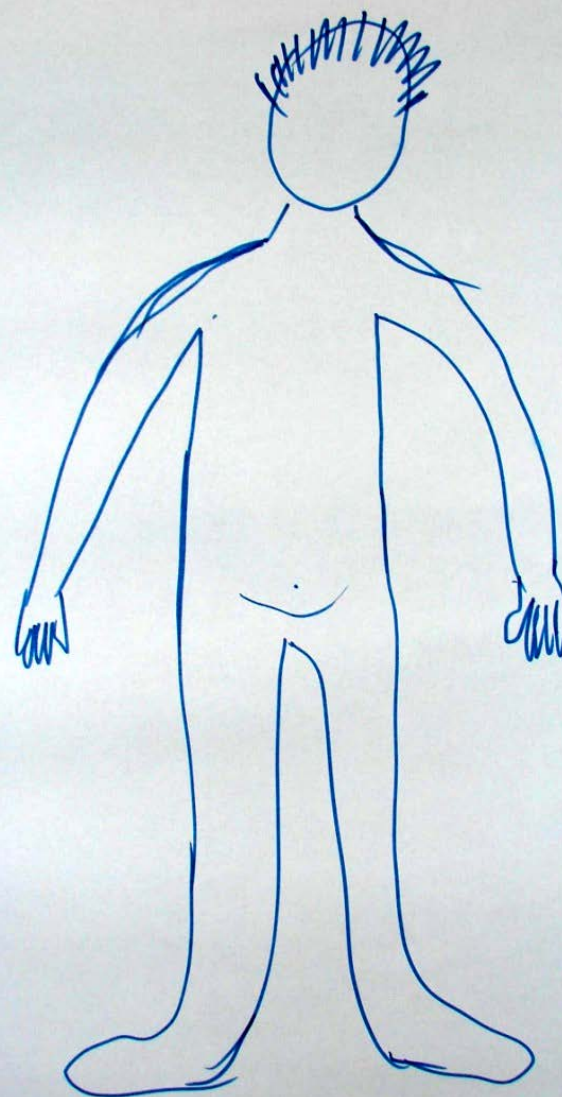
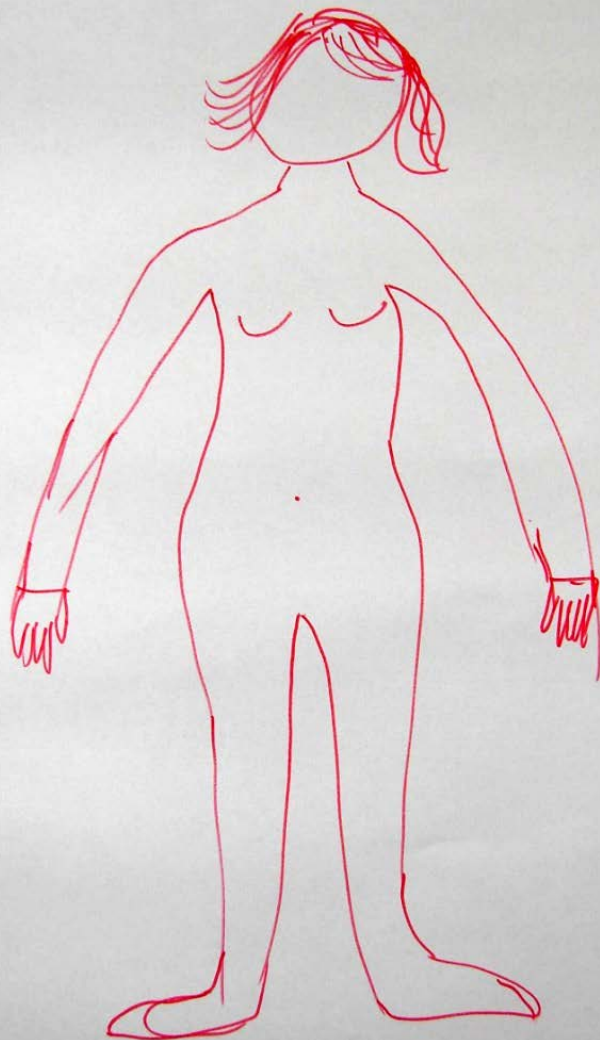
Jaká je vaše představa typické ženy?

Jaká je vaše představa typického muže?

Většinové ztvárnění

Minoritní ztvárnění

Co je gender...

≠ pohlaví

- společenské představy o maskulinitě a femininitě
- kulturní a historická proměnlivost
- dichotomie a komplementarita

Co je gender...

- maskulinní a femininní charakteristiky jednotlivců vytvářené pod vlivem socio-kulturních faktorů

- organizační princip společnosti a jejích institucí

Genderové role

MASKULINITA: racionalita, fyzická síla, zájem o techniku, veřejná sféra, „živitel rodiny“ ...

FEMININITA: emocionalita, fyzická atraktivita, zájem o vztahy, soukromá sféra, „strážkyně krbu“ ...

Genderové stereotypy

- generalizované představy o charakteristikách žen a mužů
- jejich důsledkem je:
 - přehlížení individuálních specifik jednotlivých osob
 - homogenizace skupiny žen a skupiny mužů
 - neadekvátní zdůrazňování rozdílů mezi ženami a muži

Genderová rovnost

Genderová rovnost ve vzdělávání

1. rovnost v přístupu ke vzdělávání

- absence formálních bariér
- absence stereotypů ovlivňující volbu vzdělávací dráhy a výběr studujících

2. rovnost v průběhu a podmínkách vzdělávání

- shodné příležitosti, shodné materiály, shodná kritéria posuzování výkonů
- absence formálních a neformálních rozdílů v přístupu

3. rovnost ve vzdělávacích výsledcích

- shodné průměrné výsledky
- shodná míra rozvinutí studijního potenciálu

Genderově rovné vzdělávání

= vzdělávací instituce umožňuje všem studujícím, aby v maximální míře mohli rozvíjet své schopnosti, a to bez ohledu na to, zda jsou obvykle spojované s ženami, či s muži

genderově CITLIVÉ vzdělávání

výuka kriticky reaguje
na genderovou socializaci

specifické zacházení se
studenty a studentkami

rovnost ve výsledcích

genderově NEUTRÁLNÍ vzdělávání

odhlížení od genderové
příslušnosti

zcela shodné zacházení
s ženami a s muži

rovnost v přístupu

Kurikulum

curriculum = závodní dráha
= běh, vůz
– posun po plánované cestě

J. Průcha (2005): *„obsah vzdělávání, který zahrnuje veškeré zkušenosti, které žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, zejména jejich plánování, zprostředkovávání a hodnocení“*

perspektivy: kurikulum jako cíl
kurikulum jako prostředek

Členění kurikula - záměrnost

J. Průcha (2005): „*obsah vzdělávání, který zahrnuje VEŠKERÉ zkušenosti, které žáci získávají ve škole...*“

FORMÁLNÍ – záměrné, vědomé

NEFORMÁLNÍ – skryté, nezáměrné

Formální kurikulum

Učivo

Neformální kurikulum

Studijní materiály

Pedagogická komunikace

Hodnocení

Složení učitelského sboru

Složení studijních skupin

Fyzický prostor

**Utváření vlastní
genderové identity**

**Představa o
genderovanosti
oboru a společnosti**

**Pracovní a osobní
genderové vzory**

Členění formálního kurikula - fáze výuky

OFICIÁLNÍ – koncepce předmětů

PLÁNOVANÉ – přípravy výuky

REALIZOVANÉ – průběh výuky

OSVOJENÉ – znalosti a dovednosti

Epistemologická perspektiva

kurikulum jako diskurz (M. Foucault)

poznání je produkováno mocí

poznání disponuje mocí

kdo kurikulum vytváří?

komu je kurikulum předáváno?

- podíl žen a mužů
- latentní „teorie o světě“

GENDEROVÉ ZATÍŽENÍ STUDIJNÍCH MATERIÁLŮ

VÝBĚR UČIVA

VÝKLADOVÉ PŘÍKLADY

PROCVIČOVACÍ PŘÍKLADY

ILUSTRACE

JAZYK

Jsou studijní materiály, které používáte genderově ne/zatížené?

Jak lze pracovat s genderově zatíženými materiály?

Genderově neutrálně výuka na vysokých školách

Učivo – sebehodnocení, explicitní a implicitní přístup

1. V mých předmětech se studentky a studenti seznámili s problematikou, teoriemi a výsledky výzkumu genderových studií ve vztahu k svému oboru.
2. Studentky a studenti se učí systematicky začleňovat genderový rozměr do odborného učiva.
3. Z hlediska aspektů genderu a diverzity jsme tematizovali také tvorbu vědění či vývoj produktů vědění.
4. Studenti a studentky se učí vnímat a kriticky posuzovat genderové stereotypy ve své profesní přípravě i v oborové praxi.
5. Studenti a studentky jsou vedeni k tomu, aby reflektovali dosah genderových vztahů v historii své vědní disciplíny.
6. Když prokládám odborné učivo ilustračními příklady, jsem s to propojovat je s různorodými souvislostmi.
7. Při vysvětlování učiva beru v potaz rozmanitost zkušeností studujících, aniž bych se při tom opíral(a) o předpoklad, že skupiny obou pohlaví jsou homogenní.
8. Když shromažďuji literaturu ke svým kurzům, dávám si pozor, abych zařadil(a) odborné články jak autorek, tak autorů.
9. V souvislosti s odbornými články, s nimiž pracuji ve svých kurzech, dávám si obzvláště pozor na to, aby v nich byly rovnovážně zastoupeny autorky i autoři.
10. Jsou mi známy nejdůležitější poznatky výzkumu genderových studií v mém oboru.

Pedagogická komunikace

- komunikace týkající se vzdělávacího procesu
- především mezi vyučujícími a studujícími
- dopady na osvojené znalosti a motivaci

Genderové vzorce v komunikaci

- vyučující se více obrací na studenty-muže
- studenti-muži si berou více prostoru
- přístup je shodný u učitelů-mužů i učitelek-žen
- rozdíly se týkají průměru, nikoliv všech studujících

Jazyk

v komunikaci a ve studijních materiálech

jazyk jako nástroj komunikace a myšlení

genderová struktura jazyka – např. generické maskulinum

1. Kdo je pro Vás nejváženějším vědcem?
2. Kdo je pro Vás nejváženější vědkyní?
3. Kdo je pro Vás nejváženější vědec či vědkyně?

Genderově neutrálně výuka na vysokých školách

Interakce ve výuce – sebehodnocení, explicitní a implicitní přístup

1. Ve svých kurzech se vyjadřuji genderově neutrálním jazykem.
2. Během svých vyučovacích hodin si všímám, jestli se studentky a studenti zapojují do vyučování ve stejné míře (např. do diskuzí, do řešeršní práce a přípravy podkladových materiálů, během prezentací výsledků skupinové práce).
3. Obracím se stejně často – vzhledem k počtu přítomných – na studenty i studentky.
4. Jak ke studentkám, tak ke studentům si zachovávám kladný přístup a mám stejná (proces učení podporující) očekávání.
5. Při práci ve skupinách zauímají všichni studenti a studentky střídavě různé role.
6. V případě stereotypního chování ze strany studujících během mých hodin, ať už zástupců mužského či ženského pohlaví, snažím se proti němu vystupovat.
7. Nevyváženost v účasti studentů a studentek v diskuzích se stává tématem.
8. Pěstuji u svých studentů a studentek citlivost vůči působení genderových stereotypů během jednotlivých interakčních situací.
9. Moji studenti a studentky se během skupinové práce setkávají a potýkají s genderově specifickou dělbou rolí a učí se vůči ní vymezovat, usměrňovat ji.
10. Podle potřeby sestavuji smíšené či stejnopohlavní pracovní skupinky a povzbuzuji student(k)y k reflexi nabytých zkušeností.
11. Na sexistické a jiné diskriminační poznámky ve svých kurzech reaguji jednoznačně a tak, jak si to žádá situace.

Pedagogické hodnocení

= jakákoliv zpětná vazba týkající se výkonů
chování
procesu učení

formalizovaná

známky, body, procenta, slovní hodnocení

neformalizovaná

explicitní či implicitní reakce v rámci komunikace
(pochvala, úsměv, zamračení)

= porovnávání reálného výkonu s ideálním výkonem

Jak si představujete ideální studijní projevy a výkony?

Co očekáváte od žen a od mužů?

Obě odpovědi porovnejte.

Je vaše představa ideálního studijního projevu a výkonu genderově neutrální?

Pedagogické hodnocení

7. ročník ZŠ

(zdroj: Kalibro)

	Dívky	Chlapci
Český jazyk	2,47	2,96
Anglický jazyk	2,00	2,42
Matematika	2,55	2,83

4. ročník SŠ

(zdroj: Cermat)

	Dívky	Chlapci
Český jazyk	2,32	2,74
Matematika	2,61	2,92

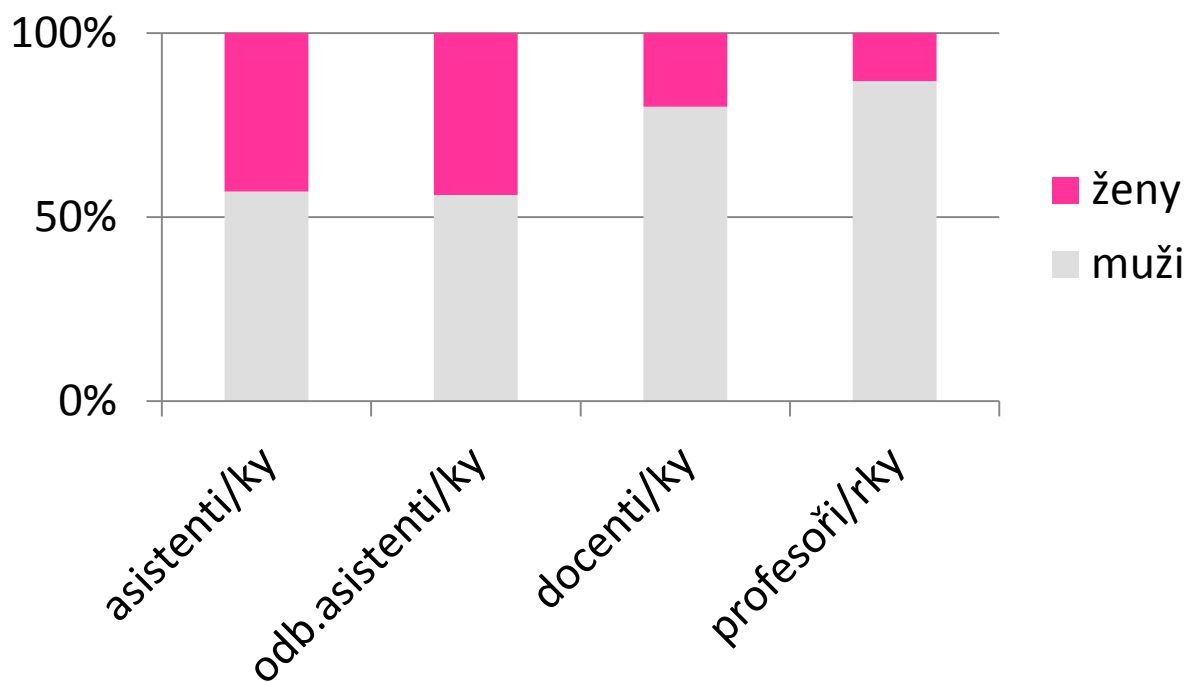
Na všech stupních škol a ve všech předmětech mají dívky/ženy v průměru lepší výsledky.

Zastoupení žen a mužů mezi vyučujícími

Segregace vertikální
Segregace horizontální

} vyučující jako vzory

Podíl žen a mužů v různých pracovních pozicích na VŠCHT (v %)

Zastoupení žen a mužů mezi studujícími

Horizontální segregace

- vysoký podíl dívek v sociálně-vědních oborech
- nižší podíl dívek v technických oborech
- představy o genderovanosti oborů

Složení studijních skupin

- **smíšené skupiny**: silná přítomnost genderu, častá polarizace, genderově motivované obtěžování
- **genderově homogenní skupiny**: větší aktivita a lepší výsledky studentek

Asociace určitých oborů / předmětů s femininitou či maskulinitou

ZDŮVODŇOVÁNÍ GENDEROVANOSTI PŘEDMĚTŮ

NADÁNÍ

ZÁJMY

BUDOUCÍ VYUŽITÍ

DŮSLEDKY GENDEROVANOSTI PŘEDMĚTŮ

ASPIRACE

OBLIBA

ÚSPĚŠNOST

PRINCIPY GENDEROVĚ ROVNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

1. ZVĚDOMOVÁNÍ GENDEROVÝCH STEREOTYPŮ

- reflexe vlastního pedagogického přístupu
- obsah výuky
- specifické aktivity ve výuce
- celková atmosféra VŠ

2. INDIVIDUALIZACE PŘÍSTUPU a RESPEKT K PESTROSTI GENDEROVÝCH PROJEVŮ

3. UMOŽŇOVÁNÍ SVOBODNÉ A INFORMOVANÉ VOLBY

4. ZDŮRAZŇOVÁNÍ PODOBNOSTI A SPOLUPRÁCE, NIKOLIV ROZDÍLŮ A KONKURENCE MEZI STUDENTY A STUDENTKAMI

AKTIVITY

Je výuka genderově zatížená?

Hospitace

Skupinové diskuse

Nahrávky výuky

Porovnání hodnocení studentek a studentů

Anonymní hodnocení studentských prací

DĚKUJI ZA POZORNOST

TRANSFORMING INSTITUTIONS
BY **GENDERING** CONTENTS
AND GAINING EQUALITY IN **RESEARCH**

Irena Smetáčková

Katedra psychologie

Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Irena.Smetackova@pedf.cuni.cz

Hana Víznerová

Národní kontaktní centrum – ženy a věda

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Hana.viznerova @soc.cas.cz

www.zenyaveda.cz , www.nkc.cz

<http://www.facebook.com/NKCzenyaveda>

http://twitter.com/NKC_CZ

